

3e JAARGANG
NUMMER 11
NOVEMBER 1967

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

DE BOND IN STRIJD MET BATA IN BEST

ZELFS "HET PAROOL" - dat we, waar het stakingen betreft, zo menigmaal een alerscheefste schaats hebben zien rijden en dat óók bij deze staking weer is uitgegleden - zélfs "Het Parool" zeggen we, heeft geconstateerd, dat de actie van de r.k. bond voor industriële bedrijven St. Willibrordus tegen de Bata-directie te Best de eerste "erkende" staking sinds 1960 is. Waarom het blad het woord "erkende" tusserf aanhalingstekens schrijft en niet bijvoorbeeld - waartoe véél méér reden zou bestaan - spreekt van de eerste erkende "staking" sinds 1960, is ons duister. Maar afgezien daarvan: "Het Parool" heeft stellig gelijk, wanneer het schrijft, dat het hier gaat om "de eerste grote, door een erkende vakbond gesteunde staking...., die Nederland gekend heeft sinds de bouwvakstaking in 1960." Inderdaad, die bouwvakstaking was de derde na-oorlogse staking, die door de vakbeweging werd gesteund, die bij Bata is de vierde. Meer dan vier zijn er in de 22 jaren die sedert 1945 verstreken niet geweest. De eerste was die van de ANAB bij de coöperatieve zuivelfabriek "De Ommelanden" in Groningen in 1952/53. De tweede was die van de A.N.M.B. bij het bedrijf van de n.v. Hensen in Rotterdam in 1955.

Volkomen ónjuist is het, wat H.J.M. Aben, naar aanleiding van de staking te Best dezer dagen in het "Algemeen Dagblad" schreef, namelijk, dat "een staking in het na-oorlogse Nederland een vrij zeldzaam verschijnsel is geworden." We kunnen hier onmogelijk een volledige opsomming geven van alle stakingen, die na het einde van de oorlog in Nederland zijn uitgebroken. Wél kunnen we de heer Aben meedelen, dat het er volgens een door ons zorgvuldig bijgehouden statistiek in de eerste vijftien jaren na de bevrijding met een rond getal 1500 waren (hetgeen neerkomt op een gemiddelde van honderd per jaar!) en dat hij bepaald verbaasd zou staan van het aantal in de zeven jaren, die na 1960 volgden. Misschien mogen we zijn geheugen met een paar sprekende voorbeelden even oprfrissen? De staking in de Groninger strokarton-industrie, de staking(en) op de scheepswerven van Verolme, bij de werf Wilton-Feijenoord, bij de meubelfabriek Gispén n.v. in Culemborg, bij Werkspoor in Utrecht, bij de A.K.U. in Arnhem, de staking van de Rotterdamse taxi-chauffeurs, van de Amsterdamse taxi-chauffeurs, van de chauffeurs van de Amersfoortse stadsbussen, de Amsterdamse bouwvakstakingen van 1964, dat zijn allemaal acties van de laatste jaren. Daarbij vermelden we dan nog niet eens de serie stakingen, die de directe aanleiding vormden tot de z.g. "loonexplosie", waarvan, veronderstellen we, ook de heer Aben wel eens gehoord zal hebben.

Nee, niet de staking is een zeldzaam verschijnsel in het na-oorlogse Nederland. Integendeel, zij is er, al het gezwets over arbeidsvrede en rust aan het arbeidsfront ten spijt, zowat aan de orde van de dag. Een zeldzaamheid is slechts de "officiële" staking, die door de een of andere bond geproclameerd wordt. Zij vormt, op de regel van de "wilde" staking een merkwaardige uitzondering, die alleen maar uit zeer speciale omstandigheden te verklaren valt.

In het geval van "De Ommelanden" ging het om wat men "een correctie" heeft genoemd. Er was sprake van 'n bedrijf, waarin ten tijde van een modern industrieel klimaat een typisch 19e-eeuwse-sfeer was blijven heersen, een soort van achtergebleven gebied, dat nodig moest worden aangepast aan de overal bestaande orde. Bij Hensen in Rotterdam - in een gans ander klimaat en bij totaal afwijkende omstandigheden - was er toch van iets dergelijks sprake. Dáár namelijk ging het destijds om de toepassing van de wet op de P.B.O. Bij de bouwvakstaking lagen de dingen niet principieel anders, maar wel wat gecompliceerder. Wij moeten er van afzien ze hier uit de doeken te doen, omdat het ons te ver zou voeren van ons eigenlijk onderwerp: de staking bij Bata in Best, die is uitgebroken naar aanleiding van de vraag, wat voor c.a.o. in het bedrijf zal worden toegepast, die welke er gedurende lange tijd gegolden heeft, of die van de bedrijfstak.

Het kan naar onze mening niet worden tegengesproken, dat een collectieve arbeidsovereenkomst, die bedrijfstaksgewijze wordt gesloten, méér "ordening" en een "hoger type van ordening" vertegenwoordigt, dan een cao voor één enkele fabriek of één enkele onderneming. Er is dus enige grond om te beweren, dat in het conflict tussen de Bata-directie en St. Willibrordus, de posities van de vakbond en de bedrijfsleiding precies omgekeerd liggen als het geval was bij de "Ommelanden"-staking. Daaruit echter te concluderen, dat derhalve in Best de vakbond de dag van "gisteren" vertegenwoordigt, directeur dr. V. Samec van Bata die van "morgen", zou wat eenzijdig en voorbarig zijn. De staking in Best lijkt méér op die bij "De Ommelanden" of die bij Hensen dan men op grond van het bovenstaande geneigd zou zijn te geloven. Niet voor niets heeft de St. Willibrordus-voorzitter H.M. de Groodt gezegd: "Wij gaan er in 1967 in Nederland met zijn sociaal-economische ontwikkeling van uit dat men van een groot bedrijf mag verwachten, dat het iets van die ontwikkeling begrijpt." Dergelijke woorden in de mond van een vakbondsbestuurder kunnen alleen maar betekenen, dat in de wereld van vandaag - bedrijfs-cao dan wel bedrijfstak-cao - het in feite gaat om het samenspel, om het gesprek tussen vakbeweging en onderneming en dat een voorkeur voor een bedrijfstaksgewijze cao, gelijk de Bata-directie aan de dag gelegd heeft, niets meer met een "moderne" zienswijze heeft te maken, wanneer niet tegelijkertijd het belang van dat samenspel terdege wordt beseft. "Met dr. Samec en de Bata-directie", zo luidt het verwijt van Sint Willibrordus, "valt niet te praten." Dat verwijt plaatst dr. Samec met één klap in hetzelfde vakje als wijlen de heer Feike de Boer van de zuivelfabriek "De Ommelanden". De overeenkomst tussen beide mannen wordt nog groter, wanneer men leest wat een verslaggever van "De Volkskrant" uit de mond van het Bata-personeel heeft opgetekend: "Samec, een man voor wie iedereen bang was; een man voor wie iedere arbeider gewoon lúcht was; een man die nooit iemand goeiendag zei als hij door de fabriek wandelde; een dictator, die bijvoorbeeld zijn personeelschef geen enkele vrijheid van handelen of belissen liet."

Wat Sint Willibrordus aan de Bata-directie te Best verwijt, dat is, dat haar voorkeur voor 'n bedrijfstaksgewijze cao niets anders is dan "gelegenheidsbeleid". De lonen van de cao voor de bedrijfstak van de leder- en rubberverwerkende industrie liggen beneden die, welke in de voormalige, inmiddels opgezegde Bata-cao genoemd worden. Bij een teruglopende conjunctuur en bij een ruimere arbeidsmarkt wil de directie daarvan profiteren om tot 't minimumloon terug te vallen en eventuele verhogingen voor de toekomst te blokkeren. Juist voor een vakbond is het belangrijk zich daartegen teweer te stellen. Wat er voor de vakbeweging daarbij op het spel staat, dat is - menen wij - meer dan de gespreksmogelijkheid alléén. Het is óók de vakbondsmythe in een aanbrekend tijdperk, waarin van het blokkeren van mogelijkheden tot loonsverhoging wel eens vaker sprake zou kunnen zijn dan bij Bata alleen. André Kloos van het N.V.V. bijvoorbeeld heeft ook al gewaarschuwd, dat de verhouding tussen vakbeweging en ondernemersdom er wel eens niet beter op zou kunnen worden, wanneer de bedrijven naar die mogelijkheid tot het blokkeren van loonsverhogingen ál te ijverig zouden gaan speuren. Zo bezien bijt Bata-Best wellicht het spit af voor ándere ondernemingen en doet St. Willibrordus 'tzelfde voor an-

dere bonden, die al evenzeer als de katholieke zusterorganisatie weten, dat het samenspel tussen bonden en directies slechts mogelijk is, wanneer de vakbondsmythe wordt gehandhaafd, wanneer het voortdurend gedaalde vertrouwen in de bonden niet beneden een bepaald minimum daalt.

Wie zich van dit alles rekenschap geeft beseft, dat het conflict bij Bata in Best in de allereerste plaats een conflict is tussen het bedrijf aan de ene, de vakbeweging (van welke richting of kleur dan ook) aan de andere kant. Om de arbeiders gaat het pas in de tweede of mogelijk een nog lagere plaats, ook al is 't besluit van de bond (let wel: van de bond!) om te gaan staken dan ook formeel aan het oordeel van de leden onderworpen. Ons zeggen dergelijke formaliteiten nu niet zo bijzonder veel, zomin als ons formele besluiten tot het opheffen van de een of andere staking in het verleden ooit zoveel gezegd hebben. Overigens: dat het stakingsbesluit met zo'n grote meerderheid werd goedgekeurd (732 voor, 1 tegen en 1 blanco) heeft vanzelfsprekend zijn redenen. Die moeten o.a. worden gezocht in het bij Bata heersende arbeidsklimaat. Dat is, zeggen de Bata-arbeiders, buitengewoon slecht. Ziedaar dan nog 'n overeenkomst tussen Bata en "De Ommelanden".

"Het Parool", we zeiden in de aanvang al, dat het blad ook over het Bata-conflict is uitgegleden, noemde het Bata-conflict het "model voor de moderne, georganiseerde staking" en het blad sprak ook van een "strijd tegen het kapitalisme". Het blad vergist zich. Klaas Perreboom, de chef van de economische redactie, die in hoogst eigen persoon naar Best gegaan is, omdat "Het Parool" een officiële staking van de een of andere bond kennelijk veel belangrijker acht dan vele "wilde" acties, waaraan het blad nimmer een wat uitvoeriger reportage heeft gewijd, kwam met een dergelijke karakteristiek ook in conflict met wat zijn krant nog drie dagen tevoren over de zeldzaamheid van een "erkende" staking had gezegd. Doch dat terzijde.

"Het Parool" was er naast, omdat de georganiseerde staking niet "modern" is. Integendeel: zij is "ouderwets" en doet zich alleen dáár voor, waar van een "ouderwetse directie" (Feike de Boer, dr. V. Samec) sprake is. Modern is enerzijds het samenspel tussen vakbeweging en ondernemersdom en anderzijds de z.g. "wilde" staking, dat wil zeggen: het zelfstandig optreden van de arbeiders. Dat laatste is - wat het wezen van de zaak aangaat - 'n strijd tegen het kapitalisme. Niet omdat de arbeiders het zo bedoelen, maar omdat zelfstandige arbeidersstrijd onvermijdelijk tot eigen machtsvorming van de arbeiders leidt, of zich de arbeider daarvan nu bewust is of niet, en derhalve de grondslagen der burgerlijke samenleving aantast. Het conflict tussen de een of andere bond en het een of andere bedrijf heeft met een "strijd tegen het kapitalisme" niets te maken. Het gaat daarbij steeds om de vraag - en dat is het dan ook wat de vier erkende na-oorlogse stakingen in Nederland gemeen hebben - om de vraag hoe de samenwerking tussen vakbeweging en bedrijfsleiding moet verlopen. Wat de betrokkenen zelf ook mogen geloven: een vakbondskonflikt stelt het kapitalisme voorop, een zelfstandige strijd van de arbeiders brengt het kapitalisme in het geding.

Men moet de volgende woorden van Peereboom, willekeurig uit zijn reportage over Best gekozen, eens lezen en overdenken:

"De stakers bij de hekken van Bata ballen geen vuisten en zij roepen niet 'Onrecht'. Het zijn cao-bewuste werknemers met een bromfiets en zij gedragen zich daarnaar.... Sommigen nemen kaartend aan de strijd tegen het kapitalisme deel."... enz.

Blijkt hieruit niet ten duidelijkste welke door en door romantische kijk de economische redacteur van een "modern en progressief" dagblad op de hedendaagse maatschappelijke verschijnselen heeft? Het zou ons allesbehalve verbazen, indien hij zich "de strijd tegen het kapitalisme" heel ánders voorgesteld had. Nu hebben wij de heer Peereboom al gedeeltelijk uit de droom geholpen met ons betoog, dat

hier in het geheel niet van een "strijd tegen het kapitalisme" sprake is, doch van een vakbondsstrijd. Laten wij hem nog verder uit de droom helpen: aan dat vakbondsconflict nemen de arbeiders ook niet déél. Dat is juist het kenmerk van een vakbondsconflict en dat is juist de reden, dat de heer Perreboom daar in dat Brabantse café die arbeiders heeft zien kaarten.

"Een staking leiden", heeft vakbondsbestuurder A. Geurts van St. Willibrordus, die in Best de rol vervult, die destijds Sake van der Ploeg in het Groningerland vervulde, tegen een verslaggever van "Het Vrije Volk" gezegd, is "een vak". Duidelijker kon het verschil tussen een conflict van de bond en een actie van de arbeiders zélf moeilijk geaccentueerd worden.

Wat echter zullen de beoefenaren van dit "vak", die op de bodem der burgerlijke maatschappij staan, doen, indien de rechter in kort geding eens een ándere uitspraak doet dan zij verwachten? Een paar jaar geleden heeft men aan het voorbeeld van de vissersstaking (ook een staking uit de laatste jaren, heer Aben!) kunnen zien, van welke ingrijpende betekenis zo'n uitspraak voor een vakorganisatie wezen kan. Daarover vermogen we op dit moment nog niets zinnigs te zeggen. De bovenstaande regelen werden geschreven één week voor het korte geding in Den Haag aan de orde kwam. Maar dat geding zal voor ons zeker aanleiding vormen in een tweede beschouwing nog eens aandacht aan het conflict in Best te schenken.

=====

C L E M E N T A T T L E E O V E R L E D E N

WIE IN "Daad en Gedachte" heeft gelezen, wat wij onlangs hebben geschreven omtrent 't optreden van de na-oorlogse Britse Labourkabinetten tegen de strijdende Britse arbeiders in het algemeen en tegen de dokwerkers in het bijzonder 1), die zal begrijpen, dat er voor ons géén reden bestaat om met lovende woorden de nagedachtenis te eren van de begin oktober overleden Clement R. Attlee. Het zal wel waar zijn wat een vooraanstaande (liberale) krant als de "Manchester Guardian" veertien jaar geleden schreef ter gelegenheid van zijn 70ste verjaardag, namelijk, dat hij verzekerd kon wezen van de sympathie van alle partijen en dat zelfs zijn scherpste critici van Labour hem het grootst mogelijke respect toedroegen, wij behoren nu eenmaal noch tot Labour's linkervleugel of tot de lieden, die denken zoals daar gedacht wordt, noch hebben wij enige verwantschap met andere politieke stromingen in Groot-Brittannië. Het is zeker juist, dat "hij voor altijd een plaats zal hebben in de Britse geschiedenis en de geschiedenis van het Britse gemenebest", zoals Koningin Elisabeth op de dag van zijn dood verklaard heeft, maar wélke plaats dat dan zal zijn, daarover verschillen wij ongetwijfeld grondig van mening met de Britse vorstin, die als hoofd van de staat uiteraard namens de heersende klasse heeft gesproken. Zij, dat wil zeggen die heersende klasse van 't kapitalistische Engeland, heeft zeker redenen om zich Clement Attlee dankbaar te herinneren. Zij heeft hem ook bij zijn leven haar dankbaarheid niet onthouden. Niet voor niets werd hij in 1956 in de adelstand verheven; niet voor niets ontving hij de onderscheiding van "The Order of Merit" (de orde van verdienste) in 1951. Toen die laatste hem ten deel viel verklaarde - op 7 november '51 - een zo onverdachte spreekbuis van het kapitaal als de Londense "Times" zonder enige terughoudendheid, dat hij die dubbel en dwars verdiend had, omdat hij "in flagrante strijd met de traditie van de Labourparty had durven handelen". Maar voor de Britse havenarbeiders, de transportarbeiders der Londense vleeshallen, de mijnwerkers van Zuid-Wales en Grimethorp of de Britse tankwagenchauffeurs zal Clement Attlee in de herinnering voortleven als de man, die op het moment, dat hij aan het hoofd van een Labourregering kwam te staan verklaarde, dat "de beginse-

1) "De Britse Labourregering contra de Britse arbeiders", D. & G., oktober '67.

len van zijn politiek erop berustten, dat alle mensen broeders waren", 2) doch die vervolgens van zijn "broederlijke" gevoelens jegens de arbeiders blijk gaf door een beroep te doen op het leger, telkens wanneer die arbeiders maar voor hun belangen in de strijd gingen.

Lang voor hij als eerste minister geroepen werd om voor het Britse kapitalisme de kastanjes uit het na-oorlogse politieke vuur te halen, heeft Attlee in een geschrift over karakter en politiek van de Labourparty 3) zich tot een fel tegenstander van de klassenstrijd verklaard en roerend-naïeve (of listig-hypokriete) woorden geschreven over de "samenwerking tussen de arbeiders en de andere lagen der maatschappij". Toen de huidige Britse premier, de eveneens tot de Labourparty behorende Harold Wilson van de zojuist gestorven Attlee bovenal zijn standvastigheid prees, toen had hij in zoverre gelijk, dat Clement Attlee nooit of te nimmer ook maar een duimbreed is afgeweken van de zogenaamde "klassensamenwerking" tussen kapitaal en arbeid. Wat dat betekende heeft men het eerst in de Britse havens en vervolgens ook in menig andere bedrijfstak in de praktijk duidelijker ervaren dan men het ooit door een theoretische kritiek op Attlee's denkbeelden zou hebben kunnen leren.

Dat de periode-Attlee in Engeland zich gekenmerkt heeft door ingrijpende hervormingen, zoals het "Algemeen Dagblad" de dag na zijn dood geschreven heeft, is even onmiskenbaar als het feit, dat van deze hervormingen precies hetzelfde kan worden gezegd als wat Attlee zélf eens gezegd heeft van vroegere hervormingen, te weten, dat zij voor het kapitalisme een soort van "verzekeringspremie tegen revolutie" 4) waren. De vraag in hoeverre Attlee al dan niet een "socialist" was, is een academische vraag, waarover men, al naar hetgeen men onder "socialisme" verstaat urenlang kan discussiëren. Waarover eenvoudig niet gedebatteerd kan worden, omdat de feiten - die helaas altijd verzwegen worden - een té duidelijke taal spreken, dat is, dat Attlee's politiek tégen de arbeidersklasse was gericht en dat met zijn dood een vijand van de arbeiders is heengegaan. Temidden van alles wat er na zijn sterven over hem gezegd en geschreven is, juist dit geluid te laten horen, beschouwen wij als onze plicht.

2) Clement Attlee in een radiorede op 26 juli 1945.

3) Clement Attlee, "The Labourparty in perspective", in ons land vertaald onder de titel "Mijn Labourpartij", Amsterdam 1946.

4) Attlee, "Mijn Labourpartij", blz. 32.

A A N O N Z E L E Z E R S

Het zal onze lezers duidelijk zijn, dat er aan het maandelijks uitgeven van een blad als "Daad en Gedachte" heel wat vast zit. Vooral omdat het aantal medewerkers niet zo groot is, is het wel eens aanpakken geblazen om het blad op tijd klaar te krijgen. Er moet worden gepraat over de te behandelen onderwerpen. Zijn de artikelen geschreven dan moeten ze worden besproken en zo nodig omgewerkt. Daarna moeten alle artikelen op stencils geslagen worden en daarna afgedraaid. Tenslotte komt dan nog het op de goede volgorde leggen van de vellen en het nieten. Is dat alles gebeurt, dan is het blad verzendklaar en behoeft alleen nog maar geëxpedieerd te worden.

Wij weten ons bij dat vele werk gesteund door al die lezers, die steeds op tijd en in ruime mate ons hun geldelijke bijdrage doen toekomen. Zonder geld kan er natuurlijk niet gewerkt worden.

Helaas zijn er nog steeds enkele lezers, die ons voor het jaar 1966 nog geen geldelijke bijdrage hebben doen toekomen. Wij nemen aan, dat dit alleen aan nalatigheid is te wijten. We doen daarom 'n beroep op de nalatigen om per omgaande hun bijdrage voor 1966 over te maken. En....om hun nalatigheid goed te maken zouden ze meteen een bijdrage voor 1968 over kunnen maken. We nemen tenslotte aan, dat een ieder, die het blad interessant genoeg vindt om het te ontvangen en te lezen, ook bereid is financieel aan de uitgave mede te werken.

E E N S P O O K G E S C H I E D E N I S

TOEN IN HET JAAR 1919 op de ruïnes van de revolutie het burgerlijke Duitsland verrees, dat wil zeggen het Duitsland van de zakenlieden en de speculanten, van de rijksweerofficieren en de complotterende jonkers, toen werd de Silezische sociaaldemocraat Paul Löbe vice-president van de Duitse Rijksdag. Eén jaar later, in 1920, werd hij rijksdagpresident. Dat is hij, twaalf jaar lang, gebleven tot in 1932. De op de grondwet van Weimar opgetrokken republiek had toen feitelijk al opgehouden te bestaan. Twee jaar eerder reeds was zij ten grave gedaald toen kanselier Heinrich Brüning niet met het krachteloze parlement maar met noodverordeningen ging regeren. De Duitse burgers en kleinburgers echter zijn nooit bijzonder subtiel geweest. In grote massa bemerkten zij pas dat er met "hun" systeem wat aan de hand was toen, na een korte proloog door jonker Franz von Papen, met rijksweergeneraal Kurt von Schleicher als kanselier de contra-revolutie van achter de politieke coulissen voor het voetlicht trad. Kort voordien was Paul Löbe, weggespoeld door het politieke getij, reeds als rijksdagpresident verdwenen. Hermann Göring nam zijn plaats in toen in augustus 1932 Hitlers Nazi's de grootste partij geworden was.

Meer dan wie anders ook was Paul Löbe van de republiek van Weimar de verpersoonlijking. Zó sterk is hij dat geweest, dat bij zijn dood, begin augustus van dit jaar, de flauwe schim van Weimar omhoog steeg uit zijn politieke graf om rond te gaan spoken in alle officiële redevoeringen, die ter nagedachtenis van de zojuist gestorvene werden afgestoken. Het bleek onmogelijk zelfs maar schetsmatig leven en werken van Paul Löbe te belichten zonder in gedachten terug te keren naar die twintiger jaren, die zozeer verleden tijd geworden zijn, dat enkel nog maar hun contouren spookachtig opdoemen uit de mist van de historie.

Niemand, maar dan ook niemand, die bij Paul Löbe's dood het woord genomen heeft, heeft ook maar één poging ondernomen die mist te doen verdwijnen. Zeker, de SPD-voorzitter en bondsminister van buitenlandse zaken, Willy Brandt heeft er van gewaagd, dat Paul Löbe in zijn latere levensjaren vrijmoedig erkend heeft medeverantwoordelijkheid te dragen voor de ondergang van de republiek van Weimar. Tegelijkertijd echter was de herdenkingsrede van Brandt een schoolvoorbeeld van een poging om de oorzaken van die ondergang met de mantel der liefde te bedekken. En de andere sprekers deden daarin voor hem niet onder.

Niemand, die de moed had te verklaren, dat het geen zin had nog een oordeel uit te spreken over Paul Löbe, omdat hij en de parlementaire democratie van Weimar, die hij ook volgens Brandt belichaamde, beiden reeds geoordeeld waren door de geschiedenis. Niemand, die de moed had om te verduidelijken, dat deze man van het kompromis en de verzoening, gelijk alweer Willy Brandt hem karakteriseerde, daarom medeschuldig was aan de ineenstorting van het systeem van Weimar, omdat hij streefde naar het kompromis en de verzoening met de onversoenlijkste vijanden daarvan. En niemand die de moed had om te protesteren, toen Willy Brandt verklaarde, dat "vechten" wel in Paul Löbe's natuur gelegen had; niemand, die opkwam voor de waarheid, dat de parlementaire sociaaldemocratie en Paul Löbe niet vechten wilden en niet vechten konden, omdat de republiek van Weimar daarvoor 'n beroep zou hebben moeten doen op de arbeiders, terwijl zij juist gesticht was om de arbeiders de wind uit de zeilen te nemen en in toom te houden. Niemand, die de moed had te erkennen, dat de onversoenlijkste vijanden van de republiek van Weimar tegelijkertijd haar natuurlijke erfgenamen waren, dat de reactie niet met Hitler het hoofd opstak in 1933, of met Brüning in 1930, maar al op diezelfde nacht in november 1918, dat rijkspresident Ebert en generaal Groener via een geheime telefoonlijn met elkaar in verbinding traden om ten koste van alles het burgerlijke Duitsland te redden.

Willy Brandt verklaarde op 9 augustus 1967 in het raadhuis van Berlijn-Schö-

neberg, waar Paul Löbe werd herdacht, dat het achteraf een kwalijke grap lijkt, dat Paul Löbe ooit nog eens, aan het begin van zijn politieke loopbaan, voor het keizerlijk gerecht gedaagd werd omdat hij "klassehaat" zou hebben gepredikt. Daarin moeten wij Willy Brandt volkomen gelijk geven. Dat hij een Klassestandpunt zou hebben ingenomen is wel het laatste dat men van Paul Löbe kan beweren, of het moest dan het Klassestandpunt van het parlementaire burgerdom zijn, in Duitsland een schimmig klein hoopje, dat hoe langer hoe schimmiger werd naarmate de republiek van Weimar moeizaam haar bestaan rekte door de jaren.

Veel karakteristieker voor Paul Löbe, dan die aanklacht die geborneerde keizerlijke juristen tegen hem inbrachten, is het feit, dat hij als rijksdagpresident is opgekomen voor een opheffing van het spreekverbod voor nationaal-socialisten. Hij noemde, toen hij op de sprekertribune van de rijksdag zijn desbetreffend pleidooi hield, Hitler een man "die vier jaar lang voor Duitsland de wapens had gedragen en die men derhalve niet slechter mocht behandelen dan de eerste de beste Rijksduitser." Wie een concreet voorbeeld verlangt van de manier waarop de republiek van Weimar voor Hitler het pad geëffend heeft, zou men hier naar kunnen verwijzen. En wellicht is het hieraan te danken, dat rijkskanselier Kurt Georg Kiesinger, die het Duitse weekblad "Der Spiegel" op 5 december 1966 een "meeloper" van Hitler noemde, bij de dood van Paul Löbe in datzelfde Schöneberger raadhuis verzekerde, dat de zopas overledene in de jaren van Weimar zich niet slechts de sympathie verwierf van zijn politieke vrienden, maar ook van zijn politieke tegenstanders.

Wat Kiesinger niet aanroerde was het feit, dat diezelfde politieke tegenstanders, waarbij hij, Kiesinger, die Löbe eerde als "een strijder voor het vrije mensdom" zich zo thuisvoelde, de vroegere rijksdagpresident na hun machtsovername onmiddellijk in een concentratiekamp stopten. Dat hij zich daar bijzonder flink gedragen heeft is een feit, dat natuurlijk niets verandert aan zijn grenzeloze politieke naieviteit.

Men zou het misschien op het eerste gezicht ook een "kwalijke grap" willen noemen, dat juist een "meeloper van Hitler" het woord voerde bij de dood van Paul Löbe, van wien de president van de Duitse Bondsdag, dr. Eugen Gerstenmaier kwam getuigen, dat hij "met energie voor de parlementaire democratie vocht". Helaas, niet de lijkrede van Kiesinger is een kwalijke grap, maar die van dr. Gerstenmaier. Want Löbe vocht niet voor de parlementaire democratie. Hij behoorde tot degenen, die de Brüningregering door middel van parlementaire steun een schijn van legaliteit gaven; hij behoorde tot degenen, die de terugtocht voor het opkomende fascisme als strijd tegen het fascisme voorstelden.

Toen Bondsminister Carlo Schmid in Schöneberg verklaarde, dat Paul Löbe nimmer "zijn blik beperken liet door doctrinaire oogkleppen", toen bedoelde hij, zonder zo dom te zijn het openlijk uit te spreken, dat Löbe, wat een waarheid was, vër van het rumoer van de arbeidersstrijd gebleven was. Niet dat de arbeidersstrijd door doctrinaire beginselen gevoed wordt, maar zo ziet nu eenmaal een man als Carlo Schmid het en zó zag het ongetwijfeld ook Paul Löbe. Toen er in de republiek van Weimar viel te vechten deden hij en zijn politieke geestverwanten geen beroep op de arbeiders, maar op de Pruisische politie.

Carlo Schmid verklaarde ook, dat Paul Löbe de betekenisvolste rijksdagpresident was, die Duitsland ooit bezat. Misschien was het waar, misschien ook niet. Maar 't was in elk geval een nietzeggende frase, omdat in het midden werd gelaten, waarin Löbe's betekenis dan wel concreet bestond in een tijd, dat het parlamentarisme in Duitsland niet meer dan een geestverschijning zonder vlees en bloed geworden was. Reëel waren op dat moment in Duitsland slechts de arbeiders, die Löbe niet als reële macht wilde, en de nazi's, die hij niet als reëel gevaar kón zien. Zo hij al niet de oogkleppen droeg, die Carlo Schmid bedoelde, oogkleppen droeg hij wél. Die oogkleppen maakten, dat hij een spookverschijning als de republiek van Weimar voor een realiteit hield, degenen echter die op het fascistische

sche gevaar wezen ervan beschuldigde dat zij spoken zagen.

Dat alles is een mensenleeftijd geleden. Zó lang, dat het de thans levende generaties spookachtig moet voorkomen. Wanneer zij ons vragen, waarom wij ons met deze spoken uit de spookachtige tijd van Weimar bezig houden, dan antwoorden wij, dat niet wij ze hebben opgeroepen, maar zij, die aan het versgedolven graf van Paul Löbe voortgesponnen hebben aan een legende. Het geloof daaraan heeft stromen van arbeidersbloed gekost. Dat ze nog altijd worden opgedist voorspelt niets goeds voor de Duitse arbeidersklasse, maar is wél verklaarbaar in een tijd, waarin Kiesinger en Brandt 'n "grote coalitie" vormden vanwege - zo heeft "Der Spiegel" ons in het reeds genoemde nummer onthuld - de angst voor links en rechts. Dat is dezelfde angst die eens, zogenaamd de republiek van Weimar vervulde. Die angst maakte, dat eens de sociaaldemocratie zich in Brüning's armen wierp, zoals thans Brandt zich in de armen van de C.D.U. geworpen heeft. Door de waarheid over Paul Löbe te vertellen zou men het spookachtige en griezelige van een dergelijke coalitie kunnen demonstreren. Vandaar dat die waarheid zorgvuldig is verzwegen.

=====

E E N H A L V E E E U W N A O K T O B E R

EEN HALVE eeuw is het geleden, dat in Rusland de bolsjewieken aan de macht kwamen. Het feit is voor de Russische partij en de Russische regering aanleiding de oktober- (november volgens de westerse kalender) gebeurtenissen op plechtige wijze te herdenken. Ter gelegenheid van 't gouden jubileum heeft de Russische ambassade in Nederland een extra-nummer van haar informatiebulletin verspreid, ditmaal gedrukt, dat de stellingen bevat, die de Russische partijkrant Prawda in juni j.l. over de oktoberrevolutie van 1917 en haar betekenis heeft gepubliceerd.

In die stellingen wordt - voor de zoveelste keer - de revolutie van oktober 1917 als een socialistische omwenteling beschreven. Er wordt in beweerd, dat een halve eeuw geleden de maatschappelijke ontwikkeling in Rusland "de socialistische weg" insloeg en dat de huidige Russische staat 'n "socialistische staat" zou wezen. "Het socialisme", zo leest men al op de eerste bladzijde, "is het heden van honderden miljoenen mensen". Op pagina 11 heet het, dat 't socialisme "de volledige en definitieve overwinning" heeft behaald.

De waarheid is volkomen anders dan in deze stellingen beweerd wordt. Wat de Russische revolutie van het jaar 1917 in Rusland gebracht heeft, dat is niet het socialisme, maar het kapitalisme, het kapitalisme in zijn staatskapitalistische vorm. Niet de opheffing van de loonarbeid heeft de bolsjewistische omwenteling verwezenlijkt, integendeel, zij heeft voor de moderne loonarbeid eerst de politieke voorwaarden geschapen. De kapitalistische uitbuiting is in Rusland niet uit de weg geruimd, zij bestaat er in volle glorie.

Aan de grote betekenis van de Russische revolutie doet dat feit niets af. Voor de mensen van de 20ste eeuw heeft de omwenteling van 1917 evenveel omtrent de maatschappelijke bewegingswetten en de rol van klassen of partijen te leren als destijds de Franse revolutie leerde aan de mensen van de 19e eeuw. Opdat echter die les geleerd kan worden moet men de waarheid weten. Wanneer, met een leugen, loonarbeid "socialisme" wordt geheten, uitschakeling van de macht van de raden met "verwezenlijking der socialistische democratie" wordt aangeduid en de dictatuur van de partij als "de macht van arbeiders en boeren" wordt gekarakteriseerd, dan wordt geen klaarheid gebracht, maar dan wordt het inzicht in sociale processen bedorven met het vergif van de partij-ideologie.

Waarom wordt dit vergif op zo grote schaal verspreid? Ten eerste, omdat het

de Russische heersende klasse telkens en telkens weer een behoefte is háár heerschappij als de heerschappij van de arbeidersklasse voor te stellen, zoals de heersende klassen in West-Europa er behoefte aan hebben hun macht telkens en telkens weer voor te stellen als de democratie. De tweede reden voor de officiële Russische leugens vloeit uit de eerste onmiddellijk voort. Omdat de Russische leiders hun revolutie en hun samenleving als een "socialistische maatschappij" voorstellen maken zij aanspraak op de leiding van de arbeidersbeweging in de gehele wereld.

Wat zij daaronder verstaan heeft uiteraard met de beweging der arbeiders in geen enkel opzicht iets te maken. Wat de Russen met "de arbeidersbeweging" bedoelen dat zijn de bolsjewistische partijen buiten Rusland, die hun hielen likken of in ieder geval soortgelijke staatskapitalistische opvattingen huldigen als zij, dan wel sociaaldemocratische partijen, die niets van de Russen moeten hebben, maar die de Russen voor zich proberen te winnen, omdat ze óók staatskapitalistisch zijn.

De beweging der arbeiders is de staatskapitalistische bolsjewieken vreemd. Sterker nog: zij beschouwen de - zelfstandige - bewegingen der arbeiders als aan hún streven vijandig en zij - de bolsjewieken - staan op hun beurt ook vijandig tegenover de zelfstandige strijd van de arbeiders. Vandaar dat zij in de halve eeuw, die sedert 't jaar 1917 verstreken is nooit iets anders hebben gedaan dan de beweging der arbeiders zoveel mogelijk te saboteren, afbreuk te doen of om zeep te brengen. Het staatskapitalistische Rusland zag - terecht - in zelfstandig strijdende arbeiders, die met hun strijdcomité een begin van radenvorming maakten, een dodelijk gevaar voor zijn kapitalistische positie. Om die reden is, een halve eeuw lang reeds, het bolsjewisme, voor alle arbeiders, die in de klassenstrijd gewikkeld zijn, een van de grootste doodsvijanden. De strijdende proletariërs in Oost-Duitsland en in Hongarije hebben het ervaren, zoals voordien de proletariërs elders het hebben ervaren; bijvoorbeeld in het Turkije van Kemal Pacha, met wie het Kremlin een bondgenootschap had gesloten, feit waaraan Kemal een vrijbrief ontleende om oproerige en opstandige arbeiders aan de lantaarnpalen te laten opknopen. Het feit zou met tientallen, ja vele tientallen andere voorbeelden kunnen worden aangevuld. Men behoeft alleen nog maar aan het lot van de commune van Kroonstad te herinneren om achter het "socialistisch" maskertje van de zogenaamde Sowjetstaat de werkelijkheid van een uitbuitersstaat te onderscheiden. Dat en dát vooral moet gezegd worden aan de vooravond van zijn gouden jubileum.

=====

W A T E E N H U M B U G

Toen enige tijd geleden de heer Rupert, oud-bestuurslid van het CNV in het NKV-orgaan ervoor pleitte, dat bij het vakbondsoverleg met de werkgevers de partijen zich bij voorbaat aan arbitrage zouden binden om op die wijze de staking geheel uit te sluiten, toen schreef 't kaderblad van het NVV, dat 't stakingswapen niet gemist kon worden, dat het nog altijd op scherp gesteld stond en dat veel meer cao's onder de druk van een stakingsdreiging tot stand kwamen dan men wel zou denken.

Wat is een dergelijke verklaring waard? Niet meer, zouden we zeggen,

dan een dreigement dat bijna nooit ten uitvoer wordt gebracht. Viermaal in 22 jaar heeft de Nederlandse vakbeweging het zwaard van de staking uit de schede gehaald. Dat een dergelijk zelden of nooit gehanteerd wapen scherp zou zijn zal men wel geen uitgekiende werkgever kunnen wijsmaken. Bovendien: in hetzelfde artikeltje kon men lezen dat 't laatst in 1963 in de loonpolitiek een duidelijke overeenkomst tot stand kwam "en wel onder druk van een stakingsdreiging in vele bedrijfstakken". Inderdaad! Het was het jaar van de loonexplosie, toen de arbeiders in staking waren gegaan, waar de vakbeweging notabene tegen was! Wat een humbug!

V R E D E T U S S E N D E B O N D E N B A T A I N B E S T

HET VOORAFGAANDE artikel was geschreven en op stencil gezet toen de kranten het nieuws brachten, dat het in het Bata-conflict n i e t tot een kort geding zou komen. Nog vóór de vastgestelde datum van 23 oktober werd tussen de bonden en de Bata-directie de vrede al weer getekend. Dat gebeurde in de vroege uren van vrijdag 20 oktober op het departement van Sociale Zaken, waar beide partijen waren uitgenodigd door minister Roolvink.

Diezelfde 20ste oktober kwam bij de abonnees van "Vrij Nederland" het nummer van 21 oktober in de bus, dat over de situatie bij de Bata een uitgebreide reportage van Jan Rogier bevatte. "Bij god en bij de Bata is alles mogelijk" heette zijn stuk, dat één felle aanklacht vormde tegen het bewuste bedrijf.

In zijn reportage laat Jan Rogier enkele Bata-arbeiders aan 't woord. Wij citeren: "Bata is een afschuwelijk bedrijf, waar met mensen wordt omgesprongen of 't beesten zijn"... "Als u een werknemer tegenkomt die zegt dat hij zijn kinderen ook naar Bata zou sturen, dan krijgt u van mij honderd gulden"... "Het zijn grote deugnieten daar"... "Als u eens wist hoeveel mensen van tussen de veertig en vijftig wel weg zouden willen kruipen uit deze vreselijke fabriek als ze de kans kregen" ... "Samec is hard, keihard. De banden van de schoenfabriek waarin ik sta lopen meedogenloos snel. Ik heb gezien dat men hun tempo haast onmerkbaar tracht op te voeren. Als de machines kapot zijn houden ze de centen van ons af. Klachten helpt niets. Je mag in dit bedrijf niet praten. Ze luisteren niet of ze zeggen: trek je jas maar aan. In december 1966 kreeg ik nog 235 à 240 gulden per veertien dagen in het loonzakje. Sinds de afbouw van de p.t.'s (prestatietoeslag) is dat 220 gulden en dat met vijf kinderen."

Een Turkse Bata-arbeider heeft tegen iemand gezegd: "Als de controlerend geneesheer zegt: ziek, naar bed, dan komen werkmeester naar internaat: eruit, werken."

De vrouw van een Bata-arbeider heeft tegen Rogier gezegd: "De directeur zei onlangs aan bezorgde pastoors van Best dat er geen sprake van is dat onder het personeel van Bata een hoger percentage zieken is dan op andere bedrijven, maar hij vertelde er niet bij, dat vele arbeiders eenvoudig niet weg durven blijven."

De lezers van "Vrij Nederland", die dit alles en nog veel meer fraais over 't Bata-bedrijf zojuist via de pen van Rogier vernomen hadden, vernamen onmiddellijk daarna uit de kranten, dat de bonden en de Bata-directie elkaar gevonden hadden.

Het "Algemeen Dagblad" berichtte op zaterdag 21 oktober: "Van de gespannen sfeer die tussen vakbonden en personeel enerzijds en de directie van Bata anderzijds de afgelopen tien dagen heeft geduurd, was gisteravond niets meer te merken. De stemming was ontspannen. Men rookte elkaars sigaren en over en weer werden handen geschud."

Wie dat gelezen heeft, na even tevoren Rogiers artikel "Bij god en de Bata is alles mogelijk" te hebben gelezen, moet even verbijsterd zijn geweest. Toen zal hij begrepen hebben, dat de titel van Rogiers stuk feitelijk onvolledig was. Niet slechts bij god en de Bata is alles mogelijk, maar óók bij de vakbonden.

Overigens: de verbijstering zal nog groter zijn geweest bij diegenen, die het gepraat van de bond(en) serieus genomen hadden en zich vervolgens rekenschap gaven van hetgeen die bonden zogenaamd dan wel bereikt hadden.

De bonden hadden de Bata-directie een ultimatum gesteld. Daarin eisten zij:

1. algemene loonsverhoging met 4 pct. met terugwerkende kracht tot 1 april en met $1\frac{1}{2}$ pct. met terugwerkende kracht tot 1 juni (wat gelijk is aan de aanbevelingen van de regering voor dit jaar);

2. invoering van een minimumloon van f 126, resp. f 128.-;
3. handhaving van een eigen ondernemings-c.a.o..

Rogier schreef in "Vrij Nederland": "In punt 2 heeft de directie toegestemd, maar om de eerste eis wordt heengedraaid en de derde is afgewezen."

Wat is er nu bij de zeven uur durende besprekingen op het ministerie van Sociale Zaken uit de bus gekomen?

Eis nummer 3 hebben de bonden laten varen. Eis één is formeel door de directie ingewilligd mét de toevoeging, dat Bata zich verplicht tot een aanvullende loonbetaling als mocht blijken dat bij toepassing van de bedrijfstaksgewijze c.a.o.'s het inkomen van een werknemer lager zou zijn dan bij een eigen Bata-c.a.o., zoals die tot 1 januari 1967 gold. Dat komt dus neer op 't garanderen van een minimumloon, zoals in principe door de directie reeds aanvaard was, zij het dan niet een minimumloon met een vastgesteld bedrag. De toevoeging wekt heel sterk de indruk dat de 4 pct. en de $1\frac{1}{2}$ pct. niet worden berekend naar de tot dusver geldende lonen volgens de Bata-c.a.o., maar op basis van de lonen volgens de bedrijfstak-cao, omdat die toevoeging ánders geen enkele zin zou hebben. Dat het gesprek op het ministerie er dus toe geleid heeft, dat de Bata-directie haar aarzelingen op dit punt overwonnen heeft, betekent veel minder dan het op het eerste gezicht wel lijkt. Wellicht zou de directie ook voor het conflict niet hebben gearzeld aan dit verlangen tegemoet te komen, indien toen al had vastgestaan, dat de bonden van hun voorkeur voor een Bata-c.a.o. geen principiële kwestie zouden maken.

Dat - zoals in een communiqué vermeld werd - de Bata-arbeiders de pensioenpremiecompensatie van 3 pct. per uur uitbetaald zullen krijgen, die voor de c.a.o. voor de rubber- en thermoplastische industrie geldt, klinkt aardig, maar is natuurlijk geen extra voordeel, doch in de toepassing van de bedrijfstaksgewijze c.a.o. verdisconteerd. Hetzelfde geldt voor de aanpassing van de werktijd aan die van de bedrijfstaksgewijze c.a.o.'s. Het spreekt vanzelf, dat toepassing van een bepaalde c.a.o. neerkomt op de toepassing van de bepalingen van die c.a.o. De bepalingen daarvan nog eens extra in een communiqué'tje op te voeren, betekent het hanteren van een trucje, mogelijk minder met het oog op de arbeiders dan wel met het oog op het grote publiek.

Overigens: over de toepassing van de bedrijfstaksgewijze c.a.o. naar letter en geest, zo meldt het communiqué, zullen de partijen nog nader overleg plegen. Ach, dat nader overleg, dunkt ons, kan de kei-harde Bata-directie met een gerust hart tegemoet zien. De door de bonden betrokken gevechtspositie is inmiddels al verlaten. Er wordt niet meer gepraat met het mes op de keel en dat betekent, dat bij het nader overleg de directie de gunstigste positie inneemt. Over de snelheid van de lopende band, over de sfeer in de onderneming, over een menswaardiger behandeling van de arbeiders is niet gerept. Men heeft elkaars sigaren gerookt. Dat wil zeggen, dat het nooit meer de Bata-directie zijn kan, die een kwade pijp zal roken.

Verbijsterend? Niet naar onze opvattingen. Wij hebben in onze eerste beschouwing over het Bata-conflict al vastgesteld, dat de bonden op de bodem van de burgerlijke maatschappij staan. Wat anders kan men dan verwachten? Bedrijfschef M.W. van der Loo wordt door Jan Rogier in zijn eerder door ons genoemde reportage herhaaldelijk aan het woord gelaten. Dat zijn woorden altijd een even betrouwbare indruk maken, zouden we bepaald niet willen beweren. Maar wie de uitkomst van dit "conflict" legt naast zijn bewering, dat de Bata-directie vóór het conflict al gedurende vijf maanden met de bonden op basis van de bedrijfstaksgewijze c.a.o.'s had onderhandeld, die is geneigd deze uitspraak niet zonder meer naar het rijk der fabelen te verwijzen. Dat doet Jan Rogier ook niet als hij erbij aantekent, dat dit niet sloeg op de onderhandelingen van dit jaar, maar op die van 1966.

Dat, zoals de kranten op zaterdag 21 oktober berichtten, de Bata-directie

over het compromis bijzonder tevreden was, spreekt vanzelf; dat de bonden het óók waren, willen we best aannemen; dat de Bata-arbeiders het eveneens zouden zijn weigeren we te geloven.

=====

E E N M A R X - V E R T A L E R A A N H E T W O O R D

ER IS DEZER DAGEN een nieuwe Nederlandse vertaling verschenen van het eerste deel van "Das Kapital" van Karl Marx. Zij komt uit precies een eeuw nadat de eerste, Duitse, druk van het werk het licht zag en vele tientallen jaren nadat bij de vroegere "Wereldbibliotheek" de eerste en tot dusver enige Nederlandse vertaling van de hand van wijlen Frank van der Goes uitkwam. De nieuwe Nederlandse vertaling is verzorgd door dr. I. Lipschits, verbonden aan het instituut voor de wetenschap der politiek in Amsterdam, die er vier jaar aan heeft gewerkt. Reden om haar ter hand te nemen was voor hem het feit, dat er in de tot dusver beschikbare Hollandse vertaling een groot aantal fouten en onnauwkeurigheden voorkwam, zo heeft hij verklaard.

Wij hebben de fonkelnieuwe vertaling van "Das Kapital" nog niet onder de ogen gehad. Toch wagen wij het te beweren, dat onze verwachtingen niet al te hoog gespannen zijn. Niet, dat wij het niet eens zouden zijn met dr. Lipschits' bewering, dat de vertaling van Van der Goes op tal van punten onnauwkeurig is. Dat is onze eigen opvatting ook. Onze behoedzaamheid echter ten aanzien van wat nu dr. Lipschits heeft gewrocht spruit voort uit hetgeen hij over "Das Kapital" en over zijn kijk op Marx aan een verslaggever van het "Utrechts Nieuwsblad" heeft verklaard.

Dr. Lipschits heeft namelijk gezegd, dat hij alleen maar het eerste deel van "Das Kapital" vertaald heeft - met, zoals hij het formuleerde, de hoofdbestanddelen van Marx' filosofie - omdat het tweede en derde deel een dergelijke aanpak niet waard zijn.

Dat is een merkwaardige uitspraak, omdat Marx bij zijn analyse van het kapitalistisch productieproces een reeks van vereenvoudigingen toepast, die zich in de realiteit natuurlijk geenszins voordoen en die naarmate hij dieper doordringt in de stof stuk voor stuk worden gecorrigeerd. Alle processen in de economie worden door Marx op zijn minst tweemaal, soms zelfs vaker behandeld en waar hij een vraagstuk aanvankelijk statisch heeft onderzocht, doet hij het vervolgens nog een keer dynamisch. Dat - onder andere en eenvoudig uitgedrukt - is het verschil tussen het eerste en de volgende delen van "Das Kapital". Wij kunnen ons bepaald niet aan de indruk onttrekken, dat deze aanpak van Marx aan zijn nieuwste vertaler is ontsnapt.

Er is echter meer dat ons ten aanzien van dr. Lipschits huiverig maakt. De onnauwkeurigheden van Van der Goes, die - zoals gezegd - ook ons zijn opgevallen, wijt hij, dr. Lipschits, aan een onzorgvuldigheid, die men de zeer nauwgezette Van der Goes ons inziens bepaald niet kan aanwrijven. Onzorgvuldig was Van der Goes zeer zeker niet. Wél was hij een kind van zijn tijd en dat leidde er toe, dat hij Marx noodgedwongen op een zeer bepaalde wijze interpreteerde. Zijn interpretatie, aldus onze mening, is verantwoordelijk voor zijn vertaling, zijn interpretatie, die typisch de interpretatie was en moest zijn van een sociaal-democraat.

Als men hiervan uitgaat en vervolgens leest wat dr. Lipschits in het "Utrechts Nieuwsblad" over Marx ten beste geeft - durft te geven, zouden we bijna zeggen - dan houdt men voor zijn vertaalwerk het hart vast.

We lezen daar bijvoorbeeld, dat de titel van het boek eigenlijk niet meer juist zou zijn, omdat het begrip kapitaal nu niet uitdrukt, wat het in Marx' tijd

inhield. Een dergelijke zin is, van voren naar achteren en van achteren naar voren complete onzin. Onder "kapitaal" verstonden de burgerlijke economen in Marx' dagen alle mogelijke dingen, net zo goed als zij er heden nog alle mogelijke, vaak andere dingen onder verstaan. Marx echter hield er een afwijkende, maar zeer duidelijke definitie op na. Kapitaal is voor hem niet meer, maar ook niets minder dan een waarde, die meerwaarde schept. In een vertaling van Marx, of men die vertaling nu actueel, nuttig of hoe dan ook vindt, gaat het natuurlijk om datgene wat Marx onder "kapitaal" verstond en om niets anders. Zijn terminologie wijzigen, omdat iemand anders of vele anderen er nu (nog steeds) god weet wat voor definities op na houden is natuurlijk dwaas. Iets anders is het, wanneer Lipschits zou beweren het met Marx' analyse niet eens te zijn. Maar een definitie van een term is niet iets om het mee eens of oneens te zijn. Men moet er zich alleen maar goed rekenschap van geven omdat men anders niet weet wat de auteur bedoelt en waarover hij het heeft.

Of bedoelt dr. Lipschits soms, dat het hedendaagse kapitalisme verschilt van het kapitalisme, dat Marx gekend heeft? Dat willen wij graag erkennen, maar dat heeft niets te maken met het feit, dat er nog altijd - zowel aan deze als aan gene zijde van het z.g. ijzeren gordijn - meerwaarde geproduceerd wordt en dat ieder nog altijd meerwaarde-productie kapitalistische productie moet noemen als hij Marx' analyses tot de zijne maakt. Overigens gebiedt de eerlijkheid ons te zeggen, dat ook dr. Lipschits zegt, dat het "onwetenschappelijk" zou zijn zo'n titel te veranderen. Wij hebben het sterke vermoeden, dat hij zelf niet weet waaróm.

Kostelijk gewoon is het, als dr. Lipschits over een bepaald citaat door Marx uit een ander werk komt te spreken, waarin sprake is van herders en keuterboeren die..... verschenen met zelfgemaakte schoenen. Op de stippeltjes, zo vertelde dr. Lipschits stonden bij de oorspronkelijke auteur de woorden "in de kerk". Marx zou ze volgens hem hebben weggelaten, omdat arbeiders van hem niet in de kerk mochten verschijnen. Alsof Marx ooit gedragsregels of morele voorschriften voor de arbeiders heeft opgesteld, alsof het hem een zorg zou zijn, waar ze verschenen. Het zou om te schateren zijn, als dat wanbegrip van heel Marx' onderzoekmethode en heel zijn filosofie niet zo in-droevig was voor een Marx-vertaler. Als men dan even verder in het interview met het "Utrechts Nieuwsblad" leest, dat óók Lipschits de stijl van Marx naar een zowat versleten cliché "een ondoordringbare Duitse woordenbrij" noemt, dan vraagt men zich in gemoede af, hoe ter wereld hij er dan toch wel in doorgedrongen is. Want dat is toch wel een eerste vereiste voor een vertaler.

Niet minder kostelijk is dr. Lipschits wijze raad, dat lezers, die het boek een beetje moeilijk vinden, maar moeten beginnen met hoofdstuk acht. "De volgorde is eigenlijk verkeerd", meent dr. Lipschits. Dat die raad om met hoofdstuk 8 te beginnen van Marx zélf afkomstig is, verzwijgt hij. Wij menen te weten waarom hij die raad gaf. Wie zegt: je kunt beter met acht beginnen, en toch zelf de volgorde van zijn boek niet verandert, die moet daarvoor een goede reden hebben. Die had Marx dan ook. Zijn boek volgt het productieproces van het kapitalisme op de voet en het hoofdstuk over de arbeidsdag is, evenals het ook wat minder moeilijke hoofdstuk over de oorspronkelijke accumulatie, geplaatst in logische volgorde. Wie, zoals dr. Lipschits, het begin te abstract noemt, die heeft niet begrepen, dat de abstractie, dat wil zeggen de gang van het bijzondere naar het algemene, nu net precies de door Marx toegepaste onderzoekmethode is. Dit bezwaar van hem komt zo ongeveer neer op het verwijt aan de slager, dat hij de koeien dood maakt. Eigenlijk is het misverstand van dr. Lipschits nog veel en veel groter. Hij zegt, dat hoofdstuk 8 van "Das Kapital" duidelijk maakt, wát Marx precies heeft voorgestaan. Dat Marx niets heeft vóórgestaan, doch in "Het Kapitaal" alleen analyseert, dat is duidelijk genoeg onduidelijk voor dr. Lipschits gebleven. En daarom nogmaals, wil het er bij ons niet in, dat hij nu net precies de geroepene voor een Marx-vertaling zou zijn geweest.

=====

OVER DE BURGERLIJKE EMANCIPATIE
VAN DE ARBEIDERSKLASSE

IN HET ARTIKEL "Provo in, provo uit" in het oktobernummer van "Daad en Gedachte" komt een zin voor, die na de verschijning van 't bewuste nummer in de redactie tot een discussie heeft geleid.

De bewuste zin luidt als volgt: "... het tijdperk, dat de burgers nog voor hun rechten moesten strijden en de arbeidersklasse in die burgerlijke maatschappij nog haar plaats moest vinden, die de burgers haar hadden toegedacht, is voorbij."

Diverse redactieleden zijn van mening, dat hier niet erg zorgvuldig is geformuleerd. Waarom 't gaat is dit, dat de burgerlijke maatschappij, die is voortgekomen uit de burgerlijke revolutie, geenszins 'n einde heeft gemaakt aan de uitbuiting en de onderdrukking, doch enkel maar aan de feodale uitbuiting en de feodale onderdrukking. In de feodale maatschappij hadden de mensen politiek géén gelijke rechten en bestond er geenszins een gelijkheid voor de wet. Die gelijkheid voor de wet, die politieke gelijkheid werd door de burgerlijke revolutie geproclameerd, doch geenszins terstond algemeen verwezenlijkt. Toen de derde stand, dat wil zeggen de bourgeoisie, die als gevolg van de feodale ongelijkheid van invloed op het staatsbestuur, op de financiën en het openbare leven was beroofd, die invloed op adel, geestelijkheid en vorst veroverd had, toen was voor haar de revolutie afgelopen. Aan de politieke rechten van het proletariaat dacht aanvankelijk geen burgerman. Wat er met de burgerlijke revolutie werd geboren, dat was een samenleving, die weliswaar geen feodale standenmaatschappij meer kon worden genoemd, maar waarin van politieke rechten van de arbeiders vooralsnog nauwelijks sprake was.

De oude arbeidersbeweging nu is de beweging, die gestreden heeft voor de politieke rechten van de arbeiders, dat wil zeggen voor de politieke rechten van alle burgers. Haar karakter was, juist om die reden, volkomen burgerlijk, wat zij zichzelf daarbij ook voorstelde. Waarom het ging, dat was de voltooiing van de burgerlijke democratie. Die burgerlijke democratie, die burgerlijke emancipatie van de arbeiders, is inmiddels een feit geworden. Zij ligt achter ons. Dat is het wat in de geciteerde passage tot uitdrukking werd gebracht. En wanneer in de oorspronkelijke tekst, dat wil zeggen in ons oktobernummer, onmiddellijk aan de aangehaalde woorden de zin vooraf gaat, dat alle politieke bewegingen in wezen burgerlijk zijn, dan wordt daarin in feite dezelfde gedachte uitgedrukt: omdat het om de burgerlijke emancipatie ging, dáárom was de bewuste emancipatie-beweging van politiek karakter.

Maar kan men, zo hebben de bedoelde redactieleden zich afgevraagd, beweren, dat het bij de burgerlijke emancipatie van de arbeiders ging om een plaats, die de burgers aan de arbeiders hadden toegedacht? Op deze vraag antwoorden zij ontkennend. Voor zover de revolutie-makende derde stand zich gedachten maakte over de samenleving, die door middel van zijn omwenteling ter wereld werd geholpen, was hij aan de naiefste dwalingen ten prooi. Men sprak van "het volk", omdat de klassenscheiding, die de kapitalistische maatschappij zou splijten, in die dagen nog nauwelijks zichtbaar was geworden en men droomde van "vrijheid, gelijkheid en broederschap" omdat men in een web van sociale illusies was gevangen. Toen de werkelijkheid van de klassenstrijd zich in de burgerlijke samenleving openbaarde, toen dacht de bourgeoisie aan de arbeidersklasse geen andere plaats toe dan die van een gewillig uitbuitingsobject. Totdat... totdat de kapitalistische verhoudingen zelve burgerlijke hervormers deed opstaan, omdat de voltooiing der burgerlijke democratie een onafwendbaar proces was, dat tot de ontwikkeling der burgerlijke maatschappij behoorde. Dat proces schiep tegelijkertijd de hervormers én de voorwaarden, ja noodwendigheden ener verandering.

En ook die hervormers, noodzakelijk en onvermijdelijk in de maatschappij hunner dagen waren aan dwalingen ten prooi. Maar aan de uitkomst van het proces heeft dat feit niets verandert. Wanneer men de dingen op deze wijze bekijkt krijgt men er, menen wij, een duidelijker beeld van dan door de bewuste passage op blz. 6 van ons vorig nummer.

=====

I N G E S P R E K M E T D E L E Z E R S

O v e r a r b e i d s p r o d u k t i v i t e i t

Naar aanleiding van het artikel "Meer woningen met minder bouwers" in het septembernummer van "Daad en Gedachte" zou ik een opmerking willen maken, die er niets aan af doet, dat het een goed artikel is.

De indruk wordt gewekt, dat een gestegen produktiviteit in een bedrijf, respectievelijk werkstuk tot stand komt door harder werken van de daarin werkzame arbeiders. Er is hier echter een paradox, die in het artikel ook wel naar voren komt in de term: arbeidsbesparende machines. Een voorbeeld: twee arbeiders, van wie een met een schop werkt en de ander met een dragline, verplaatsen zand. De man met de schop werkt zich "de klere" en heeft een dagproduktie van drie kubieke meter; de man met de dragline werkt niet zo hard, maar heeft een dagproduktie van dertig kubieke meter. Met andere woorden, de man, die het hardst werkt heeft de laagste produktie!

De oplossing van deze tegenstrijdigheid is te vinden in Friedrich Engels Anti Dühring. Waarmee we (in 't geval van de dragline) te maken hebben, dat is samengestelde arbeid. Het arbeidsbesparend materieel is zelf óók een vorm van arbeid. Maar het betreft dan de arbeid van generaties arbeiders, van geleerden en technici ook, die daar als het ware in de gedaante van een machine aanwezig zijn. Dat wil zeggen: de méér-arbeid behoeft niet persé van de feitelijk werkzame arbeiders te komen, maar kan het produkt zijn van de gehele arbeidersklasse, nu en in het verleden

H.A., Leiden.

ANTWOORD VAN DE REDACTIE:

Het is niet gemakkelijk om op deze brief van onze Leidse vriend te antwoorden, omdat hij zich niet altijd even duidelijk en zorgvuldig uitdrukt. Dat komt, geloven wij, doordat hij met een moeilijkheid worstelt, waarover wij aanstonds nader zullen spreken.

Als wij hem goed begrijpen, dan is hij van mening, dat het onjuist is om te beweren, dat harder werken tot een grotere produktie leidt. Om dat te bewijzen komt hij met zijn voorbeeld van twee arbeiders, één met een schop, de ander met een dragline. Die met de schop, zegt hij, moet harder zwoegen dan de dragline-machinist en toch is de produktie van de man met de schop het kleinst.

H.A. tracht ook een verklaring te vinden voor hetgeen hij meent te constateren. De dragline-machinist, aldus zijn betoog, spant zich minder in, omdat hij is uitgerust met een "arbeidsbesparende machine".

Inderdaad, zo kan men de dragline noemen. Maar vriend A. schijnt te denken, dat die machine arbeid bespaart aan de dragline-machinist. Daar is nu geen kwestie van. De dragline is arbeidsbesparend, omdat zij de eigenaar ervan, de ondernemer of de onderneming arbeidskracht, dat wil zeggen: arbeiders, uitspaart.

Hoe komt vriend A. tot zijn vergissing? Hij is er toe gebracht, doordat hij een

verkeerd voorbeeld heeft gebruikt. Wie 'n arbeider, die met de schop werkt, vergelijkt met een collega met een dragline, vergelijkt twee arbeiders, van wie de een in andere maatschappelijke verhoudingen verkeert dan de ander. Dat kán op het geduldige papier, maar 't kan nooit in de werkelijkheid. Men kan bijvoorbeeld nimmer een slaaf met een vrije loonarbeider vergelijken, omdat het ondenkbaar is, dat men ze ooit naast elkaar op hetzelfde karwei zal aantreffen. Als twee arbeiders samen een karwei verrichten, dan zijn ze óf beiden slaaf of wel beiden vrije loonarbeiders, omdat de loonarbeid (vandaar die toevoeging "vrije"!) de opheffing van de slavernij veronderstelt. In werkelijkheid verkeren arbeiders, die samen aan het werk zijn in dezelfde maatschappelijke verhoudingen. En dezelfde maatschappelijke verhoudingen, dat betekent in dit verband natuurlijk ook een zelfde stand van de techniek.

Als men 'n juist voorbeeld kiezen wil, dan neme men twee arbeiders, die allebei met de schop werken of twee arbeiders, die allebei met een dragline zijn uitgerust. Als twee dragline-machinisten even hard werken is hun produktie gelijk; als de ene dragline-machinist harder werkt dan de andere dragline-machinist heeft hij ook een grotere produktie.

Als we op twee arbeiders letten, die allebei met de schop werken, wordt de zaak een tikkeltje ingewikkelder. Het zou namelijk al heel toevallig en verwonderlijk zijn, wanneer ze allebei over precies dezelfde vaardigheid, dezelfde lichaamskracht en hetzelfde uithoudingsvermogen beschikten. De zwakste van de twee zal wat minder grond verzetten dan de krachtigste. Wil dat nu zeggen, dat de zwakste van de twee minder hard werkt? Het antwoord luidt ontkennend.

Waarmee we hier te maken hebben, dat is een tussen beide, door verschil in lichaamskracht en constututie, enz., bestaand verschil in v o o r t b r e n g i n g s v e r m o g e n . Dat voortbrengingsvermogen heet met een vreemd woord p r o d u k t i v i t e i t . Waarvan men zich rekenschap moet geven, dat is, dat produktiviteit heel wat anders is dan produktie.

De moeilijkheid waarmee vriend A. worstelt - de moeilijkheid waarop wij in de aanvang doelden - is, dat hij die twee dingen door elkaar haalt. Hij zegt bijvoorbeeld in zijn brief: "De indruk wordt gewekt, dat een gestegen produktiviteit... tot stand komt door harder werken". Hij gebruikt hier het woord "produktiviteit", waar hij "produktie" bedoelt. Met andere woorden: Hij haalt beide begrippen door elkaar.

Om wegwijs te worden in de doolhof, moeten wij er op letten, wat met de woorden produkt en produktiviteit eigenlijk wordt bedoeld. Beide woorden zijn afgeleid van produceren oftewel: v o o r t b r e n g e n . Het produkt is datgene wat voortgebracht wordt. De produktiviteit daarentegen is, wat wij zopas al definieerden als het v o o r t b r e n g i n g s v e r m o g e n .

Dat voortbrengingsvermogen kan groot of klein zijn, dat spreekt vanzelf; het verandert echter niet door harder te gaan werken. Wanneer een man met een klein voortbrengingsvermogen harder werkt dan 'n ander, die een groter voortbrengingsvermogen heeft, dan slaagt hij er misschien in eveveel als die ander voort te brengen, dat wil zeggen: dezelfde hoeveelheid produkt af te leveren. Vanzelfsprekend is zijn v o o r t b r e n g i n g s v e r m o g e n daarbij nog altijd even klein gebleven. Als dat namelijk niet zo zou zijn, zou hij onmiddellijk op kunnen houden met zo lang of zo snel te werken. De man met het geringe voortbrengingsvermogen, met de geringe produktiviteit, vergroot zijn produktiviteit niet door hard te werken. Nee, hij moet voortdurend hard werken, juist omdat het harde werken niets aan zijn voortbrengingsvermogen, niets aan zijn produktiviteit wijzigt. Die produktiviteit, dat voortbrengingsvermogen, wijzigt zich pas als men hem een ander werktuig in de handen drukt. Arbeidsproduktiviteit heeft niets met harder werken te maken, doch alles met de bestaande maatschappelijke verhoudingen en met de gegevenstand van de techniek. Indien A en B beiden even produktief zijn, dan

zal A, indien hij harder werkt dan B ook méér produkt afleveren dan B.

Keren wij nog even terug naar het voorbeeld van de twee arbeiders, die beiden met de schop werken, maar niet precies hetzelfde voortbrengingsvermogen hebben, beiden niet precies even produktief zijn. De krachtigste is de produktiefste. Als beiden zich volledig geven verzet de krachtigste van de twee méér grond, de zwakkere heeft een kleinere produktie, beiden werken even hard.

Werkt de krachtigste van de twee wat minder hard dan de zwakkere, dan kán hun voortbrenging, hun produktie, gelijk zijn. In beide gevallen echter blijft de zwakste steeds de man met 't geringste voortbrengingsvermogen, de man met de geringste produktiviteit.

Als vriend H.A. uit Leiden verder in zijn brief over de samengestelde arbeid komt te spreken, dan doet hij dat, veronderstellen wij, omdat hij - gelijk we boven reeds stelden - er een verkeerd beeld van heeft wat een "arbeidsbesparende machine" nu eigenlijk bespaart. In feite heeft het probleem van de samengestelde arbeid niets te maken met het probleem, dat in het septembernummer van ons blad aangesneden werd en waarop onze Leidse makker is ingegaan. Natuurlijk is de kwestie van de samengestelde arbeid - die vriend H.A. naar onze opvatting volkomen verkeerd ziet - óók een discussie waard. We stellen ons voor daarop een andere keer in te gaan.

=====

OVER TROELSTRA ALS BURGERLIJK DEMOCRAAT

IN "VRIJ NEDERLAND" van 19 aug. j.l. heeft Igor Cornelissen het boek besproken, dat A.J. Koejemans over Wijnkoop heeft geschreven. Het is een boek, waarvan ook wij, in een der komende nummers van "Daad & Gedachte" aandacht zullen besteden. Op onze bespreking vooruitlopend, willen wij hier vast opmerken, dat wij het wel met Cornelissen eens zijn, wanneer hij Koejemans voor zijn werk een onvoldoende geeft. Ons oordeel over deze Wijnkoop-studie is nog veel ongunstiger dan dat van de Vrij Nederland-redacteur, die overigens op 'n aantal in het oog lopende zwakheden van Koejemans boek de vinger heeft gelegd. Over dit alles willen wij het ditmaal echter niet hebben. Wél over een passage in de bespreking van Cornelissen, waar juist hij - zijn gelijk in het algemeen ten spijt - de plank falikant heeft misgeslagen en Koejemans niet. Die passage heeft géén betrekking op Wijnkoop, doch op Pieter Jelles Troelstra.

Koejemans namelijk typeerde in zijn boek Troelstra als een "burgerlijk democraat meer dan socialist". Dat stuit Cornelissen tegen de borst. Dat nu mag best zo wezen, maar Troelstra zélf heeft er toevallig geen twijfel over laten bestaan, dat de typering van Koejemans volkomen raak is. Hij zegt namelijk over zichzelf precies hetzelfde wat Koejemans van hem zegt.

Troelstra schrijft namelijk, op blz. 10 van het tweede deel van zijn Gedenkschriften ("Groei"): "Ik ben van huis uit een geboren democraat en hoeveel teleurstellingen de democratie aan mij en de arbeidersbeweging ook heeft bereid, ik kán van haar geen afstand doen."

In het vierde deel ("Storm") noemt Troelstra zich iemand (blz. 15) die de strijd... vooral wil voeren in een atmosfeer van democratisch denken. Op blz. 81 spreekt hij over een "strijd ter verdediging van de democratie", waarin (n.b.) de 'socialisten' zich "tijdelijk zouden moeten verbinden met... niet-proletarische groepen". Op blz. 207 citeert Troelstra een redevoering, in november 1918 door hem gehouden in het Rotterdamse Verkooplokaal, waarin hij zeide: "wij zouden (als

we aan de macht kwamen) de democratie niet opofferen". Tenslotte - op blz. 309 - citeert Troelstra zijn laatste begrotingsrede, zijn "politiek testament", waarin hij, zo schrijft hij zelf, er voor pleitte in dit land het "geloof aan de democratie te bewaren".

Wij zouden er nog een aantal voorbeelden uit redevoeringen en brochures van Troelstra aan toe kunnen voegen, maar we geloven, dat het zo genoeg is. Juist het feit, dat Troelstra "van huis uit" en vóór alles burgerlijk democraat was, vormt de sleutel tot een begrip van heel zijn publieke optreden. Waarom Cornelissen eigenlijk tegen de borst stuit, wat Troelstra zélf volkomen logisch en vanzelfsprekend vond, is ons niet goed duidelijk.

=====

DE MILITAIRE GEEST

IN HET VORIGE nummer van "Daad en Gedachte" werd in een beschouwing omtrent 't militarisme de opmerking gemaakt, dat het militarisme der "democraten" in wezen van dat der fascistten niet verschilt. De opmerking werd met 'n paar karakteristieke voorbeelden geïllustreerd. Voor hen, die nog altoos geloven, dat de 2e wereldoorlog een militaire worsteling tegen 't fascisme was - en die lieden zijn er zelfs daar waar men ze, op het eerste gezicht althans, niet verwachten zou - hebben wij nóg een interessant voorbeeld achter de hand. Een voorbeeld, dat vernietigend is voor al diegenen, die werkelijk geloven, dat kapitalistische oorlogen gevoerd worden om idealen.

We ontlene dit voorbeeld aan een artikel in het "Algemeen Dagblad" van 4 november j.l., een artikel uit een lange reeks terugblikken op gebeurtenissen van een kwarteeuw terug. Het onderwerp van het bewuste artikel is de geallieerde invasie in N. Afrika in 1942 en de politieke verwickelingen daar omheen. We citeren:

"...het Franse officierenkorps - en vooral in de koloniën - was pro-nazi en anti-semitisch al ver voor de capitulatie van Frankrijk. Eisenhower wist dat alles en hij was een realistisch militair. Hij had slechts een militaire taak...In november '42 moest hij in N. Afrika landen. Als hij daarbij met nazistische officieren moest samenwerken, dan zou hij dat doen..."

Het artikel beschrijft dan, hoe Ei-

senhower tot een akkoord kwam met admiraal Darlan van de pro-fascistische Vichy-regering.

Het artikel vertelt ook, dat in 't Britse Lagerhuis door sommige politici geprotesteerd werd tegen de samenwerking met Darlan en hoe Churchill de critici suste.

In het "Algemeen Dagblad" leest men in hetzelfde artikel ook, dat ten tijde van de invasie in N. Afrika de gevangenen in de Franse koloniën vol zaten met lieden, die zich tegen de nazis hadden verzet en die op last van maarschalk Pétain (het hoofd van de Vichy-regering) gevangen waren gezet. Hoe stond Eisenhower, de man die later in zijn boek "Kruistocht in Europa" het zou doen voorkomen alsof hij een "generaal van de vrijheid" was geweest, tegenover de moeilijke positie, waarin de anti-fascisten tengevolge van de samenwerking tussen geallieerden en pro-nazi's geraakten? Het bewuste artikel zegt ervan:

"Als de anti-nazi's in de koloniën daarbij in de verdrukking kwamen, dan speet dat de generaal, maar hij vond het een vraagstuk dat niet door hem behoefde te worden opgelost."

Of wij dit publiceren om aan onze verontwaardiging lucht te geven? In genen dele. Verontwaardigd over dit alles kan men alleen dán zijn, wanneer men van de geallieerden wat ánders had verwacht. Verontwaardiging past bij het naieve geloof, dat de geallieerden voor vrijheid en democratie en hoe men het verder noemen wil, strenden. Wij hebben dat nooit geloofd, niet vóór de oorlog, niet tijdens de oorlog en niet daarna.

=====